

Н. М. Кошель,
адвокат

УДК 343.2/.7

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Вказана стаття присвячена детальному аналізу змін до законодавчих актів України, внесених згідно прийнятих Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII та Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017, спрямованих на імплементацію в Україні міжнародних стандартів Стамбульської Конвенції. Автором проаналізовано всі законодавчі нововведення, та зроблено акцент на проблемних питаннях, які можуть виникнути при застосуванні таких нововведень на практиці.

Ключові слова: Стамбульська Конвенція, домашнє насильство, кримінальна відповідальність, обмежувальні заходи, законодавчі нововведення, злочини.

Сучасна правова доктрина, міжнародне право та європейське конвенційне законодавство, яке базується на практиці Європейського суду з прав людини, проголошують основоположними правами кожної людини невід'ємне право на життя, свободу та особисту недоторканність, повагу до її честі, гідності. Мається на увазі, що будь-яка особа, незалежно від статі, віку, стану здоров'я чи інших чинників, має право на ефективний захист від усіх форм та проявів насильства, причому наголошується, що захист від насильства, що вчиняється з боку членів сім'ї чи інших близьких родичів, має бу-

ти не меншим, ніж від вчинення насильницьких дій з боку сторонніх осіб.

Такий правовий підхід, а також підписання Україною положень Стамбульської конвенції, поклали на нашу державу зобов'язання створити ефективну систему запобігання та протидії насильству в сім'ї, спрямовану на захист прав та інтересів жертв такого насильства та недопущення ревіктимізації.

06.12.2017 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради

Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами».¹ Метою ухвалення цього Закону стала імплементація положень Стамбульської конвенції в національне кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство України для боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, яка, як відомо, була розроблена та прийнята для боротьби із гендерною нерівністю та проявами домашнього насильства. Положення вказаного Закону набули чинності 11.01.2019 р.

Також, 07.12.2017 р. був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»², який набрав чинності 7 січня 2018 р. Зазначений закон був прийнятий у рамках реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015 з метою імплементації міжнародних стандартів протидії насильству, забезпечення комплексного підходу до запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок та дітей, узгодження політики та профілактики насильства, а також запровадження додаткових заходів, спрямованих на створення запобіжних і захисних механізмів боротьби з усіма формами гендерно зумовленого та домашнього насильства.

Поняття «домашнє насильство та його форми»

Закон України від 07.12.2017 р. надає поняття «домашнє насильство» та визначає його форми. Так, під **домашнім насильством** Закон визначає діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) од-

нією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

До **фізичного насильства** належать: ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побиттів, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру. Інакше кажучи, до фізичного насилля належать всі дії, спрямовані на завдання фізичної шкоди, обмеження свободи чи завдання будь-якої іншої шкоди на фізичному ґрунті.

Прикладом фізичного насилля може також слугувати звичне у сім'ях «виховання» — потиличники, нанесені дитині батьками за погану поведінку, або звичне ще з радянських часів «виховання ремнем». Фізичне насилля зазвичай супроводжується словесною образою та психологічною травмою.

Економічне насильство включає в себе умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Сюди ж можна віднести випадки експлуатації дитини, використання дитини для жебрацтва, злісне ухилення від сплати аліментів, залякування з приводу позбавлення фінансування, повна звітність за витрачені гроші, відбирання всіх зароблених грошей.

¹ Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

² Закон України «Про протидію та запобігання домашньому насильству» від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

Дану ситуацію ілюструють наступні приклади: чоловік, який проживає без реєстрації шлюбу з жінкою, веде з нею загальний побут, йде із сім'ї та забирає з собою всі гроші; вигнання з дому (квартири), що в переважній більшості випадків застосовується до жінок та дітей.

Психологічне насильство — форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування (сталкінг), залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

До психологічного насильства можна також віднести маніпуляцію, в тому числі професійну маніпуляцію, газлайтинг, схиляння до самогубства, шантаж. Зокрема, розповсюдженим на практиці є випадок шантажу, коли один з подружжя погрожує іншому, що якщо той подасть на розлучення, інший позбавить його дітей, майна, відбере житло, залишить без грошей тощо.

Також, до побутових прикладів психологічного насильства можна віднести систематичне формування у партнера почуття вини, ігнорування почуттів особи, необґрунтовані звинувачення та критику, публічну образу, потурання почуття власної гідності, образу переконань, що мають цінність для особи, надмірний контроль за діями та життям партнера, обмеження у колі спілкування, перекладання відповідальності за ті чи інші дії на партнера, вживання негативних компліментів, застосування нейро-лінгвістичного програмування, порівняння з колишнім партнером, відсутність у партнера емпатії, маніпуляція через залучення третіх осіб, зокрема дітей, друзів, родичів; залучення членів сім'ї до деструктивних психокультурних організацій (сект), брехня, внаслідок чого один партнер втрачає довіру до іншого, ігнорування.

Під **сексуальним насильством** розуміється — форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

До сексуального насильства можуть належати: експлібіціонізм, образливі коментарі, натяки, обман або шантаж, що мають на меті примусити до сексуальної близькості або оголення, небажані дотики до різних частин тіла; домагання та інше.

Новели вітчизняного законодавства

У ч. 2 ст. 3 зазначеного Закону розширено коло осіб, які можуть бути визнані потерпілими від домашнього насильства. До таких осіб належать: подружжя; колишнє подружжя; наречені; особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти, а також інші родичі, інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання. Необхідно підкреслити, що постраждалою дитиною визнається не лише та, яка безпосередньо зазнала домашнього насильства стосовно себе, а й свідок (очевидець) такого насильства.

Розширене коло осіб, яких визнають кривдниками: прийомні батьки, особи, які спільно проживають чи проживали в одній родині, рідні брати, сестри, опікуни й інші родичі — дядько, тітка, племінниці, двоюрідні брати, сестри, двоюрідні дідуся та бабусі.

У свою чергу, Закон України від 06.12.2017 та Закон України «Про заборону та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017, тісно пов'язані між собою, оскільки передбачають внесення відповідних змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та низки інших

нормативно-правових актів, з метою посилення відповідальності осіб, винних у вчиненні домашнього насильства та насильства стосовно жінок.

Загальна частина Кримінального кодексу України була доповнена Розділом XIII¹, та, відповідно, статтею 91¹, яка передбачає так звані «Обмежувальні заходи»¹ стосовно осіб, які вчинили домашнє насильство. Такі обмежувальні заходи застосовуються в інтересах потерпілого одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням від кримінальної відповідальності чи покарання, та полягають у покладенні на особу, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, які полягають: у забороні перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; обмеженні спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності; забороні наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; забороні листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб; направленні для проходження програми для кривдників або пробачійної програми.

Обмежувальні заходи, можуть застосовуватися на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців. Закон передбачає можливість примирення в рамках кримінальних проваджень щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насиль-

ством, але тільки з ініціативи потерпілого, його представника чи законного представника.

У свою чергу, за невиконання обмежувальних заходів, ст. 390¹ КК України передбачена кримінальна відповідальність. Умисне невиконання обмежувальних заходів, передбачених ст. 91¹ КК України, або умисне невиконання обмежувальних приписів, або умисне ухилення від проходження винним програми корекції поведінки, якщо такі заходи були визначені судом, карається арештом на строк до 6 місяців або обмеженням волі на строк до 2 років².

Таким чином, за своєю суттю обмежувальні заходи є заходами кримінально-правового характеру, що мають додатковий характер до кримінального покарання (крім позбавлення волі) і застосовуються судом у разі вчинення повнолітньою особою злочину, пов'язаного з домашнім насильством чи погрозою його застосування та мають на меті обмежити постраждалу від насильства особу від подальших насильницьких дій кривдника та попередити у подальшому будь-які прояви насильства щодо неї.³

Нові юридичні інструменти Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

До того ж, Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» запроваджуються такі нові юридичні інструменти, як **терміновий заборонний припис і обмежувальний припис**, що були невідомі національному законодавству раніше та за своєю суттю є подібними до обмежувальних заходів.

Терміновий заборонний припис — це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований

¹ Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Чорна Оксана. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників в Україні // Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2018. № 4. С. 142—145.

³ Павлова Т. О., Кривошлюкова А. С. Правовий аналіз норм кримінального Кодексу України щодо гендерної рівності та протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству // Правова держава. 2018. № 32. С. 159—1664.

на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Цей припис вноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення строком до 10 діб та може містити такі заходи: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Отже, терміновий заборонний припис застосовується поліцією у випадку наявності загрози для потерпілої особи та з метою негайної протидії акту домашнього насильства. Тобто на момент винесення цього припису особа, стосовно якої він вноситься, не визнана винною у вчиненні домашнього насильства у кримінальному провадженні чи справі про адміністративне правопорушення.

На відміну від термінового заборонного припису, **обмежувальний припис** вноситься судом на підставі звернення зацікавлених осіб, а тому допускає значно ширше коло можливих обмежень прав кривдника і їх більш тривалі строки. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 26 Закону про домашнє насильство заходами, які можуть бути застосовані до кривдника на підставі обмежувального припису, є: заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою

особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи; заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Варто зауважити, що обмежувальний припис може передбачати застосування одразу кількох зазначених заходів. Аналогічно до термінового заборонного припису обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування неповнолітнього кривдника у місці свого постійного проживання (перебування).

Видача обмежувального припису здійснюється шляхом **ухвалення рішення суду у порядку окремого провадження**. Розгляд судом справ про видачу та продовження обмежувального припису регламентується главою 13 розділу IV ЦПК України.¹ Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців та може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців.

Закон про домашнє насильство (частини 3, 5 ст. 26) пов'язує видачу та продовження обмежувального припису (як і термінового заборонного припису) з оцінкою ризиків — оцінюванням вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи (п. 9 ч. 1 ст. 1). Таке оцінювання у випадку з видачею обмежувального припису здійснюватиме суд.

¹ Цивільний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Втім, за такої оцінки ризиків пріоритет має надаватись безпеці постраждалої особи. Однак залишається незрозумілим, за якою шкалою потрібно оцінювати такі ризики. Особливої уваги, особливо в контексті кримінально-процесуального законодавства, заслуговує надання Національній поліції права проникати до житла особи без мотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи. Оскільки, знову ж таки, спосіб, у який поліцейським має бути оцінено ступінь загрози життю та здоров'ю постраждалого як такий, що може мати ознаки невідкладного, законодавцем не визначено.¹

За невиконання термінового заборонного припису Законом про домашнє насильство запроваджується **адміністративна відповідальність** (ст. 173² КУпАП), яка є рівнозначною адміністративній відповідальності за домашнє насильство.

Доповнень зазнала і ст. 67 Кримінального кодексу України, а зокрема пункти 6 та 6¹ вказаної статті, про те, що обтяжуючою обставиною визначається вчинення злочину щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю або особи, яка перебуває в беспорядному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового розвитку, а також вчинення злочину щодо малолітньої дитини або у присутності дитини; вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Зміни в Особливій частині КК України

Щодо Особливої частини Кримінального кодексу України, то змін зазнали такі розділи: «Злочини проти життя та здоров'я» та «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості».

Так, Особлива частина Кримінального кодексу України доповнена ст. 126¹, у якій дається визначення домашнього насильства як умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Зазначене кримінальне правопорушення буде каратись громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Аналізуючи санкцію вказаної статті, можна зробити висновок, що тепер за вчинення домашнього насильства щодо подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває чи перебував у сімейних чи близьких до них стосунках, покарання призначається суворіше, ніж якщо потерпілою була б випадкова людина. Цілком очевидно, що законодавець використовує такий підхід з огляду на те, що злочини скоєні в сім'ї найближчими людьми, яким довіряли жертви, мають тяжкі психологічні наслідки та призводять до більших психологічних страждань та розладів, а також дискредитують інститут сім'ї як такий.

У контексті сказаного слід привернути увагу, що законодавцем не надано тлумачення таких понять, як «систематичність» та «близькі відносини». Поняття «систематичність» є категорією оціночною, а тому незрозумілим залишається, вчинення скількох фактів домашнього насильства та протягом якого періоду часу має визначатись систематичним².

Зміст поняття «близькі відносини» також може призвести до його неоднако-

¹ Пивоваров В. В., Ілліна А. В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання і протидію домашньому насильству // Порівняльне — аналітичне право. 2018. № 1. С. 280—284.

² Сексуальна революція по — українськи та інші новели Закону №2227-VIII: крок до Європи чи в нікуди? // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. С.75—79.

вого трактування, адже близькими відносинами може бути, зокрема, проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, тривале перебування у статусі закоханих, дружні стосунки та інше.

Положення нової ст. 126¹ КК України можуть на практиці під час кваліфікації конкурувати зі ст. 173² КУпАП, яка передбачає адміністративну відповідальність за насильство в сім'ї, що настає за умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру, в результаті якого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого. До таких дій відносяться: застосування насильства, що не призвело до тілесних ушкоджень; погрози, образи чи переслідування; позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які постраждалий має передбачене законом право.

Варто зазначити, що ст. 39¹ КУпАП¹, визначає, що у разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Разом із цим, презюмується: якщо особа неодноразово, два і більше разів, притягалась до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, це може бути підставою для внесення відомостей до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення.

У новій редакції викладено ст. 134 КК України «Незаконне проведення абортів або стерилізації», що передбачає протидію насиллю саме за статевою ознакою. Примушування до абортів, тобто його проведення без добровільної згоди потер-

пілої, карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого (ч. 2 ст. 134 КК України). Примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілого карається обмеженням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого (ч. 4 ст. 134 КК України). Новелами цієї статті є саме вказівка на примус до абортів або стерилізації.

Також, цілковитою новелою Закону України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII є поява нового злочину — «Примушування до шлюбу», що закріплений у нововведеній ст. 151² КК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Сімейного кодексу України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка, примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається². Перелік дій, що підпадають під дію вказаної статті, достатньо широкий, зокрема: примушування особи до вступу в шлюб; примушування особи до продовження примусово укладеного шлюбу; примушування особи до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття; спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає. У той же час, доцільно було б закріпити таку дію, як «примушування до продовження вільно укладеного шлюбу», оскільки вказані випадки доволі часто виникають на практиці.

Стамбульська конвенція оперує поняттям «примус до шлюбу» — цей пункт стосується, в першу чергу, представників етнічних груп, яких за звичаєм змушують вийти заміж або одружитися практично ще в дитинстві. Однак в Україні вона може бути застосована в тому числі і до жінки, яка шантажує чоловіка вагітністю, з метою укладення шлюбу.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

² Сімейний Кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

Законодавчі нововведення стосуються і насильства сексуального характеру.

Одним із найважливіших нововведень Закону є термін «сексуальне насильство». Згвалтування і сексуальне насильство будуть відрізнятися за ознакою проникнення або непроникнення в тіло іншої людини.

Згвалтування — дії сексуального характеру, які пов'язані з вагінальним, анальним, або оральним проникненням у тіло іншої особи, незалежно від її статі, без добровільної згоди потерпілої особи (ст.152 КК України). Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин.

Наприклад, один із колишнього подружжя, що мають неповнолітню дитину, має намір вивезти її за кордон, у зв'язку з чим необхідно отримати нотаріально посвідчену згоду другого з подружжя. У свою чергу, другий з подружжя погоджується надати таку згоду за умови вступу у статевий зв'язок. У даному випадку, незважаючи на відсутність фізичного примусу, добровільна згода відсутня.

Сексуальне насильство — будь-які насильницькі дії сексуального характеру, які не пов'язані з проникненням в тіло іншої особи (ст.153 КК України).

Кваліфікуючою ознакою вказаних злочинів (статті 152, 153 КК України) є вчинення таких діянь «щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Вказане положення прийняте на виконання ст. 43 Стамбульської конвенції, відповідно до якої відповідальність за передбачені правопорушення має наставати незалежно від характеру відносин між жертвою і злочинцем. Оскільки шлюб не є автоматичним свідченням згоди особи на сексуальний акт за будь-яких обставин, а ст. 152 КК України не містить застереження про визнання згвалтуванням тільки позашлюбне сексуальне проникнення, постраждалою від розглянутого злочину може бути і особа,

що перебуває з винуватим у шлюбі (офіційно зареєстрованому або фактичному), тобто тепер згвалтування особи, яка перебуває з винним у шлюбі, утворює кваліфікований склад злочину (ч. 2 ст. 152 КК України).

Разом із цим, статтями 152, 153 КК України вводиться кримінальна відповідальність за статеві відносини з особою, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди, що карається позбавленням волі від 8 до 15 років. Слід зауважити, що порівняно з попередньою редакцією ст. 152 КК України, санкція знижена з 10 до 8 років.

Зазнала змін і диспозиція ст. 154 КК України щодо примушення до вступу у статевий зв'язок, зокрема вона передбачає примушення особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою.

Зміни в інших нормативно-правових актах

Щодо інших нормативно-правових актів, то законодавець не оминув увагою **Закон України «Про охорону дитинства»¹**, який, зокрема, доповнили визначенням поняття «жорстоке поводження з дитиною». Це будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

Зміни були внесені до **Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»²**, у якому було доопрацьоване поняття «дискримінація за ознакою статі» та передбачене таке важливе положення як «запобігання та протидія насильству за ознакою статі».

Доказами вчинення домашнього насильства над потерпілою особою можуть бути фото- та відеофіксація вчинення таких дій, показання свідків, запис розмов,

¹ Закону України «Про охорону дитинства». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

² Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

погроз, психологічного тиску на диктофон, зняття побоїв (синців, подряпин), звернення до психолога для отримання висновку щодо психологічного стану потерпілої особи, медична експертиза у разі застосування до потерпілої особи сексуального насильства або зґвалтування¹.

У той же час, слід зазначити, що, на відмінну від фізичного, сексуального та економічного насилля, яке, як правило, має матеріальні прояви та фіксуються з допомогою доказів, факт вчинення психологічного насильства над жертвою, яке є найрозповсюдженішим видом насильства у суспільстві, довести практично неможливо, оскільки останнє має підвищений рівень латентності та відбувається без свідків, безпосередньо між жертвою та кривдником. Хоча цілком очевидно, що психологічний стан жертви впливає на якість її життя та може призвести до трагічних випадків у вигляді самогубства, психічних та психосоматичних розладів здоров'я, нездатності у майбутньому збудувати здорові стосунки.

Висновки

Отже, в результаті викладеного можна зробити висновок, що зміни, спрямовані на посилення кримінально-правового захисту осіб, які потерпіли від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, є новелами вітчизняного законодавства та безумовно мають революційний характер, оскільки змінюють усталені підходи до роботи правоохоронних органів та здійснення судочинства у таких справах та кримінально-переслідування кривдників.

Водночас, як було зазначено вище, деякі положення нового законодавства потребують не тільки детального роз'яс-

нення, а й вироблення нової судової практики, на яку можливо буде спиратися в подальшому в ході професійної діяльності.

Враховуючи, що проблема насильства в сім'ї була довгий час прихована, не тільки через високу латентність вказаних злочинів, а й через заборону втручання держави в особисте та приватне життя особи, оскільки донедавна такі факти вважалися суто подружніми справами, типовими проблемами або кризами, притаманними кожній сім'ї, то прийняття Закону про домашнє насильство і Закону про внесення змін до КК і КПК України є, безумовно, позитивним та рішучим кроком для виявлення та зменшення цього явища.

Імплементация іноземного законодавчого досвіду, через ширше тлумачення поняття «домашнє насильство», запровадження таких понять як «добровільна згода», «супутні обставини» безумовно дає змогу правоохоронним органам реагувати на більшу частину випадків насилля, на відміну від попереднього законодавства.

Водночас, забезпечення рівності прав чоловіків та жінок у шлюбі, батьків та дітей лежить не тільки в площині законодавчого врегулювання цих питань, а й в сфері соціально-економічних відносин і психологічного виховання та здоров'я населення. А тому не менш корисним є проведення психологічної роботи з кривдниками та жертвами.

Європейський суд з прав людини наголошує, що в державі може існувати скільки завгодно законів щодо протидії домашньому насильству, проте якщо вони не будуть забезпечені реальними механізмами їх застосування, ці закони не мають жодного сенсу.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

¹ URL: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/protydiya-domashnomu-nasyilstvu-naskilky-diyevyumu-ye-ostanni-zakonodavchi-zminy/.

2. Закон України «Про протидію та запобігання домашньому насильству» від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Чорна Оксана. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників в Україні // Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2018. № 4. С. 142—145.
5. Павлова Т. О., Кривошликова А. С. Правовий аналіз норм кримінального Кодексу України щодо гендерної рівності та протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству // Правова держава. 2018. № 32. С.159—1664.
6. Цивільний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
7. Пивоваров В. В., Ілліна А. В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання і протидію домашньому насильству // Порівняльне — аналітичне право. 2018. № 1. С. 280—284.
8. Сексуальна революція по — українськи та інші новели Закону №2227-VIII: крок до Європи чи в нікуди? // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. С. 75—79.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
10. Сімейний Кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
11. Закону України «Про охорону дитинства». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
12. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
13. URL: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/protydiya-domashnomu-nasyilstvu-naskilky-diyevymy-ye-ostanni-zakonodavchi-zminy-/.

Кошель Н. Н. Имплементация стандартов Стамбульской конвенции в законодательство Украины.

Указанная статья посвящена детальному анализу изменений в законодательные акты Украины, внесенные согласно Закона Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию» от 07.12.2017 № 2229-VIII и Закона Украины «О внесении изменений в Уголовный и Уголовный процессуальный кодексы Украины с целью реализации положений Конвенции Совета Европы о предотвращении насилия в отношении женщин и домашнего насилия и борьбу с этими явлениями» от 06.12.2017, которые направлены на имплементацию в Украине международных стандартов Стамбульской Конвенции. Автором проанализированы все законодательные нововведения, а также акцентированно внимание на проблемных вопросах, которые могут возникнуть при применении таких нововведений на практике.

Ключевые слова: Стамбульская Конвенция, домашнее насилие, уголовная ответственность, ограничительные меры, законодательные нововведения, преступления.

Koshel N. M. Implementation of the international standards of the Istanbul Convention to the legislative acts of Ukraine.

The article is devoted to the detailed analysis of changes to the legislative acts of Ukraine made under the Law of Ukraine «On Domestic Violence» enacted since 07.12.2017 №2229-VIII and the Law of Ukraine «On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine with a view to complying with the provisions of the Council of Europe Convention on the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena» enacted since 06.12.2017 aimed at the implementation in Ukraine of the international standards of the Istanbul Convention. The author analyzes all legislative innovations, and focuses on problematic issues that may arise when applying such innovations in practice.

Key words: the Istanbul Convention, domestic violence, criminal responsibility, restrictive measures, legislative innovations, crimes.